

Дистанційні технології у післядипломній освіті – альтернатива назустріч реформі

М.І. Римарчук, О.М. Макарчук

Івано-Франківський національний медичний університет

У статті здійснений аналіз практичних, теоретико-методичних основ навчання слухачів за дистанційною формою у контексті реформування системи охорони здоров'я в сучасній Україні.

Дистанційне навчання як складова вимог Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) передбачає якісну трансформацію навчального середовища для слухачів та інших осіб, які навчаються, з метою досягнення їхньої автономії та здатності до критичного клінічного мислення на основі результативного підходу, що має важливе значення у формуванні професійної готовності фахівців. Вступивши у Болонський процес, Україна стала на шлях глобального реформування своєї системи вищої освіти, що має підняти статус власників вітчизняних дипломів про вищу освіту на європейському ринку праці. Для досягнення у цьому напрямку найкращих результатів, спираючись на класичні методи викладання, необхідно розвинути нові – на основі інтернет-технологій XXI ст., які вже зараз успішно застосовуються у низці провідних ВНЗ України. Дистанційну форму навчання ще називають «освітою протягом усього життя» через те, що більшість тих, хто навчається, – дорослі люди, мають вищу освіту, проте через необхідність підвищення кваліфікації або розширення сфери діяльності у багатьох виникає потреба швидко і якісно засвоїти нові знання і набути професійних навичок.

Завдяки тому що дистанційні технології у системі післядипломної освіти передбачають статус слухачів як важливих, демократичних, активних учасників, суттєво зростає значення їхньої внутрішньої мотивації до вдосконалення особистісних і професійних якостей. Внутрішня мотивація стає базисом для реалізації змісту фахової безперервної освіти лікарів із метою коригування їхніх особистісно-ціннісних, професійно важливих якостей.

Дистанційна форма навчання демонструє велику популярність серед слухачів через її економічні показники і навчальну ефективність. Соціальна функція професійної мобільності є основоположним чинником забезпечення ефективності навчально-пізнавальної діяльності фахівців у галузі охорони здоров'я.

Ключові слова: дистанційне навчання, професійне удосконалення, реформування, охорона здоров'я.

Remote technology in postgraduate education – an alternative towards reform

M.I. Rimarchuk, O.M. Makarchuk

The purpose of the work is to analyze the practical, theoretical and methodical bases of training students for the distant form in the context of reforming the health care system in modern Ukraine.

Distance learning as a component of the European Higher Education Area (EHEA) requires a qualitative transformation of the learning environment for learners and other learners in order to achieve their autonomy and ability to critical clinical thinking based on a productive approach that is essential for the formation of professional readiness specialists. By joining the Bologna process, Ukraine has embarked on a global reform of its higher education system, which should raise the status of holders of national diplomas on higher education in the European labor market. To achieve the best results in this direction, based on classical teaching methods, it is necessary to develop new ones – based on the Internet technologies of the XXI century, which are already successfully applied in a number of leading universities of Ukraine. The distance learning form is also called «life-long education» because most of the learners are adults. Have higher education, but because of the need to improve their skills or expand the scope of many, there is a need to quickly and qualitatively acquire new knowledge and skills.

Due to the fact that distance technologies in the system of post-graduate education provide the status of listeners as important, democratic, active participants in their own potential, the importance of their internal motivation to improve personal and professional qualities is substantially increased. Internal motivation becomes the basis for the implementation of the professional profile of continuing education of doctors with the aim of correcting their personality-value, professional qualities.

Conclusions Because of the need for advanced training or expansion of the field, many need to quickly and qualitatively acquire new knowledge and acquire professional skills. The distance learning form is very popular among the audience because of its economic performance and educational efficiency. The social function of professional mobility is a fundamental factor in ensuring the effectiveness of educational and cognitive activities of health professionals.

Key words: distance learning; professional improvement; reforming; health care.

Дистанционные технологии в последипломном образовании – альтернатива навстречу реформе

М.И. Римарчук, О.М. Макарчук

В статье осуществлен анализ практических, теоретико-методических основ обучения слушателей по дистанционной форме в контексте реформирования системы здравоохранения в современной Украине.

Дистанционное обучение как составляющая требований Европейского пространства высшего образования (ЕПВО) предусматривает качественную трансформацию учебной среды для слушателей и других, обучающихся лиц с целью достижения их автономии и способности к критическому клиническому мышлению на основе результативного подхода, что имеет важное значение в формировании профессиональной готовности специалистов. Вступив в Болонский процесс, Украина стала на путь глобального реформирования своей системы высшего образования, что должно поднять статус владельцев отечественных дипломов о высшем образовании на европейском рынке труда. Для достижения в этом направлении лучших результатов, опираясь на классические методы преподавания, необходимо развивать новые – на основе интернет-технологий XXI в., которые уже сейчас успешно применяются в ряде ведущих вузов Украины. Дистанционную форму обучения еще называют «образованием на протяжении всей жизни» за то, что большинство учащихся – взрослые люди, имеют высшее образование, однако из-за необходимости повышения квалификации или расширения сферы деятельности у многих возникает потребность быстро и качественно усвоить новые знания и приобрести профессиональные навыки.

Благодаря тому что дистанционные технологии в системе последипломного образования предусматривают статус слушателей как важных, демократических, активных участников, существенно возрастает значение их внутренней мотивации к совершенствованию лич-

ностних і професійних якостей. Внутрішня мотивація стає базисом для реалізації змісту професійного неперервного освіти лікарів з метою корекції їх особистісно-ціннісних, професійно важливих якостей. Дистанційна форма освіти демонструє більшу популярність серед слухачів за економічними показателями та освітню ефективність.

Соціальна функція професійної мобільності виступає основоположним фактором забезпечення ефективності освітньо-наукової діяльності спеціалістів в області охорони здоров'я.

Ключові слова: дистанційне навчання, професійне удосконалення, реформування, охорона здоров'я.

Реформування системи охорони здоров'я в сучасній Україні, яке зумовлено євроінтеграційними прагненнями громадян, актуалізує необхідність інноваційних змін у професійній підготовці лікарів, від фаховості підготовки яких безпосередньо залежить успішне функціонування медицини XXI століття. Модернізація національної вищої медичної освіти закономірно вимагає практичних заходів задля досягнення відповідності стандартів фахової підготовки українських лікарів західноєвропейським критеріям професійної готовності медика.

Питання організації медичної післядипломної освіти відображено у Наказі МОЗ України від 22.02.2019 р. № 466 «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів», у якому особлива увага приділяється необхідності безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я. У світлі динамічного інформаційно-комунікаційного розвитку людства Комісія орієнтує сучасну спільноту на диверсифікацію освіти та відповідних програм підготовки фахівців, появу нових видів навчання і професійних знань [1].

Мета роботи: аналіз практичних, теоретико-методичних основ навчання слухачів за дистанційною формою у контексті реформування системи охорони здоров'я в сучасній Україні.

Під впливом сучасних тенденцій функціонування освітнього простору західноєвропейських країн у вищій школі України, урахувавши потребу населення в наданні їй якісної, висококваліфікованої медичної допомоги, виникає необхідність у безперервному професійному розвитку медичного персоналу. Він передбачає постійне (у період між передатестаційними циклами) оновлення знань лікарів на циклах тематичного удосконалення (п. 2, від 10 до 45 балів), відповідно до пп. 2, 3 Наказу МОЗ України від 07.07.2009 р. № 484 «Про затвердження Змін до Положення про проведення іспитів на передатестаційних циклах» (далі – Наказ МОЗ № 484), їхній безперервний професійний ріст на підставі використання новітніх педагогічних технологій та науково-методичних досягнень, включаючи й дистанційну форму навчання (п. 3, 10 балів).

Рішення Колегії МОЗ України від 17.11.2011 року «Про стан виконання у 2011 році завдань Програми економічних реформ на 2012–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” у сфері охорони здоров'я» зобов'язує першочергове проходження лікарями центрів первинної медико-санітарної допомоги циклів тематичного удосконалення з актуальних питань за профілем практичної діяльності не менше одного разу у міжтестатестаційний період.

Ураховуючи стрімкий розвиток комп'ютерно-інформаційних технологій у всьому світі, виникла проблема розвитку інформаційного суспільства. Процес інформатизації став одним із найбільш значущих глобальних процесів сучасності, в основі розвитку якого лежить виробництво інформації та знань, яке передбачає впровадження в практику нових прогресивних концепцій, в тому числі й дистанційної форми навчання.

Використання зазначеної навчальної технології передбачає освіту для лікарів багатьох спеціальностей. Дистанційні технології навчання як основна вимога Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) передбачає якісну трансформацію навчального середовища для слухачів та інших осіб, які навчаються, з метою досягнення їхньої автономії та здатності до критичного мислення на підставі результативного підходу [2].

Відповідно до вимог і з урахуванням:

Закону України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-III; Закону України «Про основні засади розвитку

інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 року № 537-V; Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» від 20.01.1998 № 65; Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 роки» від 23.09.2003 р. № 1494; Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 21.01.2004 р. № 40 (зарєєстровано в Міністерстві юстиції України від 09.04.2004 р. № 464/9063); Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 07.07.2009 р. № 484 «Про затвердження Змін до Положення про проведення іспитів на передатестаційних циклах»; Наказу № 166 від 22.07.1993 р. «Про подальше удосконалення системи післядипломної підготовки лікарів (провізорів)» визначено основні засади організації навчання за програмами післядипломної освіти.

Водночас слухачу надаються більші можливості щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання [3, 4].

Поряд з вже зарекомендованими традиційними формами навчання (очною, заочною) не так давно з'явилася дистанційна освіта. Дана форма навчання є найбільш прийнятною з погляду економіки як фінансового, так і часового ресурсу. Порівняно з іншими формами освіти дистанційне навчання здатне задовольняти потреби найширшого кола споживачів освітніх послуг. Дистанційне навчання – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі. У перспективності, життєвість дистанційного навчання і адекватність його (по відношенню до традиційних форм) сьогодні повірили не тільки колективи найбільш прогресивних вузів країни, а й самі студенти, яких з кожним роком стає все більше. На відміну від зарубіжних моделей, українська дистанційна освіта більш наближена до нашого споживача і є більш демократичною. Органічно поєднуючи в собі змішані технології відкритої освіти (кейс-технології, TV-технології, мережеві технології), українська дистанційна освіта стає найбільш доступною широким масам населення, роблячи можливим здобувати освіту не на все життя, а все життя. Сучасне інформаційне суспільство висуває вимоги до системи освіти, основні з яких можна сформулювати так:

- вміння самостійно знаходити, накопичувати і переосмислювати наукові знання;

- вміння студентів самостійно орієнтуватися у сучасному інформаційному суспільстві [4, 5, 6].

Якість впровадження та застосування дистанційної освіти можна оцінювати за допомогою таких показників, як:

- результативність (ступінь засвоєності знань, можливість застосовувати накопичені знання на практиці, успішність, індивідуальний процес навчання, гнучкі консультації);

- доступність всім верствам населення;
- ресурсоемкість (відсутність необхідності відвідувати лекції і семінари, фінансові витрати, матеріальні ресурси, аудиторії, викладачі і т.д.);

- оперативність (час на засвоєння знань, донесення до слухачів і т.д.);

- демократичний зв'язок «викладач – слухач»;

- комплексне програмне забезпечення;
- провідні освітні технології.

Усе, перераховане вище, можна віднести до показників ефективності процесу дистанційного навчання. Дистанційна освіта розвивається дуже швидко і для України є перспективною формою післядипломної освіти у вищих навчальних закладах. На Заході ця форма з'явилася вже досить давно і дуже популярна серед студентів через її економічні показники і навчальну ефективність.

Проблема організації освітньої діяльності у закладах вищої освіти України відображена у нормативно-правових державних актах, зокрема у законах «Про освіту», «Про вищу освіту», у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Національній стратегії розвитку освіти в країні на 2012–2021 рр., Концепції розвитку вищої медичної освіти в Україні, Програмі розвитку вищої медичної освіти до 2015 року.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях активно вивчаються проблеми професійної підготовки фахівців різних галузей. Водночас певні аспекти професійного становлення медиків та формування їхньої готовності до виконання професійних обов'язків також стали предметом окремих наукових досліджень. Проблема формування ціннісного ставлення до професіоналізму відображена в працях І.С. Вітенка, О.В. Денисової, Б.І. Ороховського, Б.А. Ясько та ін., у яких професійна готовність розглядається в контексті аналізу особистісно-професійного становлення лікаря [5, 6, 7].

У науковому аналізі змісту готовності лікаря до професійної діяльності важливо враховувати результати досліджень доктора психології, одного із основоположників новітньої психологічної галузі «Психологія професій» – Є. Зеєра. Вчений диференціює два рівня готовності майбутніх фахівців, для першого з яких характерне прагнення особистості оволодіти певною професією, спеціальністю, а для другого – здатність, підготовленість до певного виду професійної діяльності. Вченим також визначений компонентний склад цих рівнів. У структурі першого рівня виокремлюється:

- 1) мотиваційний компонент, який включає потребу у праці, зацікавленість професією; уявлення про соціальний статус і престижність професії, матеріальну зацікавленість;
- 2) пізнавальний компонент – розуміння соціальної значущості, суспільної необхідності обраної професії, визначеність методів досягнення мети;
- 3) емоційний компонент – почуття професійної гідності, гордість за професійну діяльність;
- 4) вольовий компонент, який передбачає наявність вміння самоорганізації, здатність мобілізувати свої сили для досягнення мети.

На другому рівні готовність до професійної діяльності розглядається як безпосередня сформованість особистісних і професійних якостей, необхідних для успішної реалізації фахових завдань [3, 8, 9].

Для вдосконалення та поширення високих дистанційних технологій необхідне вирішення двох основних проблем: правових та фінансових питань щодо розроблення та впровадження інноваційних технологій. З метою їхнього успішного вирішення об'єктивно необхідна реалізація наступних першочергових заходів і напрямів:

- розроблення і реалізація загальноукраїнської програми дистанційної безперервної освіти;
- усунення протиріч у законодавстві про освіту в Україні, приведення його у відповідність до об'єктивних потреб і тенденцій розвитку дистанційних форм навчання;
- розроблення наукових основ, що забезпечують інноваційність, і дистанційних форм, і рівнів освіти, і програм та навчальних планів;

– наукове обґрунтування ринку навчальної літератури, комп'ютерних та мультимедійних баз даних, виключення можливості його монополізації;

- створення варіативних методик з дистанційного навчання людей з різними рівнями здібностей, віком і потребами;
- забезпечення переходу до інтерактивних методів та практичної спрямованості дистанційного навчання;
- створення системи підтримки проектів, нововведень у технології дистанційної освіти, її заочних та інших форм;
- надання права щодо навчання студентів, отримання атестатів і дипломів у різних освітніх закладах.

Відкрита освіта створює широке поле для наукових досліджень, що сприяють розвитку творчих ініціатив розробників [10].

Основоположну роль у визначенні змісту дистанційного навчання лікарів фахівці відводять специфічним умовам праці та вимогам до особистісних якостей і ціннісних пріоритетів медика. З огляду на те, що лікувальна справа належить до професій суб'єктно-суб'єктного типу, а діяльність лікаря відбувається в умовах підвищеної соціально-психологічної напруженості, медична професія вимагає високих інтелектуальних і стійких психоемоційних якостей. Умови праці лікарів пов'язані з великими емоційними перевантаженнями, систематичними стресовими ситуаціями, зумовленими екстреною необхідністю приймати оперативні рішення без повної інформації, інтенсивністю та великою кількістю міжособистісних контактів. Складність професійних завдань і обов'язків лікаря зумовлюють високий рівень вимог до його професійної готовності. У кваліфікаційній характеристиці лікаря, затвердженій Міністерством охорони здоров'я України, відзначається, що він повинен: «уміти застосовувати сучасні методи профілактики, диференціальної діагностики, лікування, реабілітації та диспансеризації хворих у межах своєї спеціальності, надавати їм швидко та невідкладну медичну допомогу; здійснювати нагляд за побічними діями лікарських засобів; планувати роботу та аналізувати її результати; вирішувати питання тимчасової або постійної непрацездатності пацієнтів; вести лікарську документацію; дотримуватися принципів медичної деонтології; керувати роботою середнього медичного персоналу; брати активну участь у поширенні медичних знань серед населення; постійно удосконалювати свій професійний рівень» [2, 7].

Рівень розвитку професійних якостей медичного працівника, на думку Л. Супрун, складає основу його психологічної готовності до практичної діяльності та визначає особливості процесу становлення його професіоналізму. До професійно важливих якостей лікаря дослідниця відносить: особистісні (мобільність, комунікабельність, терпимість, доброзичливість, відвертість, відповідальність, самостійність, активність), суб'єктні (високий рівень емпатії, прояву підтримки, самоконтролю поведінки тощо) та індивідуальні (емоційна стійкість, стабільність, урівноваженість нервово-психічних процесів, контроль емоцій) [9, 10].

У результаті проведеного І. Вітенком дослідження практичної діяльності медичних працівників виявлено проблематичні сторони професійної готовності лікарів, оскільки недоліки в роботі медичного персоналу спричинені:

- а) відсутністю знань із психологічних дисциплін (85,9%);
- б) негативним ставленням до професійної діяльності або відсутністю інтересу до неї (56,3%);
- в) проявом негативних особистісних якостей лікаря (65,4%);
- г) пасивністю, пов'язаною з відсутністю внутрішньої позитивної мотивації діяти (44,7%);
- д) недостатнім розумінням сутності впливу психічних станів на виникнення та розвиток соматичних захворювань (51,5%) [1, 6].

Необхідно зауважити, що рівень сформованості професійної готовності лікарів безпосередньо залежить від педагогічних умов їхньої навчально-пізнавальної діяльності у за-

кладах вищої медичної освіти, тому важливо, щоб організація освітнього процесу узгоджувалась із динамікою особистісного та професійного розвитку кожного слухача. У якості педагогічних умов розвитку професійної готовності майбутніх лікарів визначають:

- особистісноорієнтований зміст освіти;
- практичне включення у процес професійної діяльності та спілкування;
- застосування інтерактивних методів активізації навчальної діяльності лікарів-слухачів;
- використання педагогіки партнерства у взаємодії викладача і слухача [11, 12].

ВИСНОВКИ

Запровадження післядипломної підготовки лікарів із втіленням у практику дистанційного навчання дозволяє:

- розширити можливість доступу лікарів до якісної післядипломної освіти;
- збільшити кількість фахівців, які проходять навчання за програмами післядипломної освіти, з одночасним зменшенням витрат на навчання, проїзд і проживання;
- індивідуалізувати процес навчання відповідно до потреб, особливостей і можливостей слухачів; забезпечити контроль якості післядипломної освіти;
- формувати передумови для опанування слухачами навичок самостійної роботи.

Потреба у реформуванні освіти, зокрема медичної, – це серйозний виклик світовій освітній системі. Наскільки чітко і адекватно ми зможемо визначити і реалізувати нову технологію навчання і його дистанційні форми, що поліпшують якість і збільшують масовість освіти, настільки продуктивно вітчизняна вища медична школа працюватиме у системі безперервної освіти.

Сведения об авторах

Рымарчук Марианна Ивановна – Кафедра акушерства и гинекологии последипломного образования Ивано-Франковского национального медицинского университета, 76018, г. Ивано-Франковск, ул. Галицкая, 2; тел.: (0342) 55-31-65. E-mail: mariana@meta.ua

Макарчук Оксана Михайловна – Кафедра акушерства и гинекологии последипломного образования Ивано-Франковского национального медицинского университета, 76018, г. Ивано-Франковск, ул. Галицкая, 2; тел.: (0342) 55-31-65. E-mail: o_makarчук@ukr.net

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ МОЗ України від 22.02.2019 р. № 466 «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів».
2. Васюк О. Теоретико-методичні аспекти організації дистанційної освіти / О асюк // Вісник Книжкової палати України. – 2011. – № 2. – С. 30–32.
3. Бабин І. Зміна парадигми підходу до навчання в університеті – із орієнтованого на викладача до студентоцентрованого як основна вимога ЄПВО / І. Бабин [Електронний ресурс]. – URL: http://pehea.in.ua/sites/default/files/documents/2016/05/babyn_i_i_zbirnyk_voiv-kup_03.2016.pdf]
4. Вітенко І.С. Психологічні основи підготовки медичних кадрів / І.С. Вітенко. – Х. : Основа, 1995. – 158 с.
5. Галузяк В.М. Розвиток професійної спрямованості студентів вищих медичних навчальних закладів : монографія / В.М. Галузяк, С.І. Тихолаз. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 228 с.
6. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 23–30.
7. Аспекти професійної підготовки лікарів загальної практики-сімейної медицини на Прикарпатті / Л.В. Глушко, Т.Ю. Гавриш, Н.В. Чаплинська, Н.З. Позур // Проблеми безперервної медичної освіти та науки. – 2013. – № 3. – С. 40–42.
8. Овчарук О.В. Дистанційна освіта в європейських країнах та США у контексті розвитку інноваційних технологій / О.В. Овчарук // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2004. – № 7. – С. 37–40.
9. Любіна Л.А. Гендерні особливості формування професійної компетентності майбутніх лікарів: Автореф. дис. ... канд. психол. наук / Л.А. Любіна // Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К., 2015. – 18 с.
10. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., переробл. і доповн. / Авт.-уклад.: В.М. Захарченко, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, А.В. Ставицький, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова; за ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім "Плеяди"», 2014. – 100 с.
11. Скоробагата О.М. Готовність до діяльності як психолого-педагогічна проблема / О.М. Скоробагата [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-01/08somppp.pdf>
12. Супрун Л.М. Психологічний аналіз готовності майбутніх медсестер до професійної діяльності : Автореф. дис. ... канд. психол. наук / Л.М. Супрун // Ін-т психології АПН України. – К., 1994. – 17 с.

Статья поступила в редакцию 25.07.2019